

‘Adverse childhood experiences are the most basic and long lasting determinants of health risks behaviors, mental illness, social malfunction, disease, disability, death and health costs’.

Prof. dr. Vincent Felitti, Onderzoeker ACE Studies (2010)

E-Magazine Vroeg Trauma en Nu

Een positieve omgeving kan de schadelijke gevolgen van vroegkinderlijk trauma omkeren

Over de behandeling van volwassenen die het slachtoffer waren van Vroegkinderlijke Chronische Traumatisering [VCT]. Nieuwe ontwikkelingen in diagnostiek, behandeling en herstel, wetenschap en praktijk, beleid en innovatie, reflectie en actie.

Emotionele mishandeling en verwaarlozing in de schijnwerpers

Eerste uitgave augustus 2017

Themanummer in het kader van het vijfde CELEVT Congres op 11 oktober 2017

Redactie

Martijne Rensen, Amsterdam, redacteur.

Sonja Leferink, Hilversum, journalist.

Nathalie de Kruijf, Ermelo, secretaris.

2

Uitgever

CELEVT

Hergebruik

Het overnemen en vermenigvuldigen van artikelen en berichten uit dit E-Magazine is slechts geoorloofd met bronvermelding en met schriftelijke toestemming van de uitgever.

E-Magazine Vroeg Trauma en NU verschijnt vier keer per jaar.

Emotionele mishandeling en verwaarlozing in de schijnwerpers

Dit eerste E-Magazine heeft als thema 'Emotionele mishandeling en verwaarlozing in de schijnwerpers'. Afgeleid van de titel van het vijfde CELEVT - congres op 11 oktober 2017 in Amersfoort:

Cognities, Emoties en Re-enactments. Integrale Traumabehandeling van de gevolgen van vroegkinderlijke emotionele mishandeling en verwaarlozing bij volwassenen.

3

Emotionele mishandeling en verwaarlozing

De keuze voor dit thema van het congres was niet moeilijk voor CELEVT-directeur en oprichter van de stichting STRAKX Martijne Rensen, "Emotionele mishandeling en verwaarlozing zijn een ondergeschoven kindje, terwijl de gevolgen veel groter zijn dan fysieke en seksuele mishandeling. Zowel van de ontwikkeling van het kind als op latere leeftijd. Dat geldt ook voor de kosten. De meeste aandacht gaat uit naar seksuele mishandeling maar als je naar de cijfers kijkt, komen psychologische mishandeling en verwaarlozing veel meer voor", aldus de CELEVT-directeur die de actuele cijfers paraat heeft.

"De cijfers zijn, volgens de recente MPI Studie [Universiteit Leiden], voor emotionele mishandeling en verwaarlozing respectievelijk 11% en 36% tegen fysieke mishandeling 18% en seksueel misbruik 4% van de bevolking. Overigens komt het vaak samen voor".

Dat zien we ook terug in de kosten. De maatschappelijke kosten van de late gevolgen van kindermishandeling voor additioneel zorggebruik en ziekteverzuim bedragen naar recent onderzoek van het Trimbos Instituut gespecificeerd naar verschillende vormen in de gehele Nederlandse bevolking tussen 18-65 jaar op jaarbasis telkens terugkerend [Speeltjens cs, 2016]:

- 3,5 miljard door emotionele verwaarlozing;
- 1,2 miljard door psychische mishandeling;
- 915 miljoen door fysiek misbruik;
- 1,2 miljard door seksueel misbruik;
- 4,1 miljard door een combinatie van emotionele verwaarlozing, psychische, lichamelijke en seksuele mishandeling.

Gedesorganiseerde hechting

Bij emotionele mishandeling en verwaarlozing is het risico op een gedesorganiseerde hechting groot. Ook is er een sterk verband met Complexe Post Traumatische Stress Stoornis [CPTSS], Dissociatieve Stoornissen, Hechtingsstoornissen, Angst- en Depressieve stoornissen, suicidaliteit [Felitti, 2010]. De lijst met negatieve gevolgen is ontluisterend lang. Somatische klachten, relatieproblemen, eetstoornissen, zelfbeschadiging, seksueel onaangepast gedrag, agressief en gewelddadig gedrag, leer- en geheugenproblemen, een laag zelfbeeld, verminderde sociale competentie, een lagere sociaaleconomische status en een lagere levensverwachting [Harmelen, 2013].

Re-enactments

Het behandelen van vroegkinderlijke trauma's als gevolg emotionele mishandeling en verwaarlozing is een complexe en langdurige zaak. "Er is veel gebrek aan kennis en het kan ook heel lastig zijn voor therapeuten om deze mensen te behandelen", aldus Rensen. Daarom wordt er tijdens het congres ook veel aandacht besteed aan de therapeutische relatie en het fenomeen re-enactment. "Stikt genomen betekent re-enactment het 'heropvoeren' van het oude trauma. Cliënten hebben de neiging om vanuit oude gevoelens en met gedrag dat daaruit voortkomt te reageren op een actuele situaties. Alsof het verleden het heden is.

Ook, of vooral in therapeutische situaties, waarin de cliënt onder druk staat en er moeilijke dingen van hem of haar gevraagd worden. De therapeut wordt dan gezien en beleefd als de boze ouder, als iemand die niet te vertrouwen is in plaats van als degene die je wil helpen. Dat is voor beide partijen lastig en dat maakt de therapie heel moeilijk. Voor therapeuten kan het heel demotiverend zijn en maken dat ze afhaken. Of ze zijn bang. Maar de boosheid van de cliënt maskeert hevige angst en verdriet eronder.

'We hebben dappere therapeuten nodig die het met mij aandurven en die samen met mij de diepte van mijn jeugdtrauma's in durven gaan' Willianne Bravenboer.

Willianne Bravenboer. Foto Lara van der Krift.

We kunnen het zelf niet beter formuleren!

We zijn trots op deze eerste uitgave van het E-Magazine Vroegkinderlijk Trauma en Nu!
We hopen dat het in de toekomst mag doorgroeien naar een mooi professioneel tijdschrift.

Veel leesplezier! Martijne Rensen en Sonja Leferink

Lezen

Harmelen, A. (2013); Childhood emotional maltreatment: Impact on cognition and the brain, Leiden, Universiteit Leiden.

Edwards, V.J., Holden, G.W., Felitti, V.J., Anda, R.F. (2003); Relationship between multiple forms of childhood maltreatment and adult mental health in community respondents: results from the adverse childhood experiences study. Am J Psychiatry; 160(8): 1453-1460.

Speeltjens, P.; Thielen, F. Ten Have, de Graaf, R., Smit, F. (2016); Kindermishandeling: economische gevolgen op lange termijn; Tijdschrift voor Psychiatrie; 58; p 706 – 711

Inhoud

- 1. Leidse hoogleraar Elzinga onderzoekt verband met depressie en angstklachten. Invloed emotionele verwaarlozing onderschat. Bernet Elzinga.**
- 2. Het herkennen en behandelen van de schadelijke gevolgen van het 'onzichtbaar zijn'. Dolores Mosquere.**
- 3. De behandeling van dissociatieve persoonlijkheidsstoornissen met nadruk op de effecten van emotionele verwaarlozing en mishandeling. Dolores Mosquere.**
- 4. Ons brein wordt gevormd én geheeld in interactie. Renate Geuzinge.**
- 5. Boeken.**
- 6. Agenda en bijeenkomsten.**

**Een positieve omgeving kan de schadelijke gevolgen van
vroegkinderlijk trauma omkeren**

Leidse hoogleraar Elzinga onderzoekt verband met depressie en angstklachten. Invloed emotionele verwaarlozing onderschat

Maak kennis met prof. Dr. Bernet Elzinga. Interviewer Dr. Sonja Leferink.

De meest recente wetenschappelijke inzichten, heet van de naald", belooft hoogleraar Stress-gerelateerde Psychopathologie (Universiteit van Leiden) Bernet Elzinga te brengen in haar plenaire lezing op het CELEVT-congres op 11 oktober 2017.

9

Bijzonder is dat Elzinga psychologie en neurobiologie samenbrengt in haar onderzoek naar de gevolgen van emotionele verwaarlozing in de kindertijd op de ontwikkeling van (latere) psychische klachten als angst en depressie. En dat ook nog zowel retrospectief als 'in vivo' doet, door interacties tussen depressieve adolescenten en hun ouders te observeren.

Comorbiditeit hoger

Voor dit grote onderzoeksproject sleepte de Leidse hoogleraar een prestigieuze VICI-beurs in de wacht en kon ze met verschillende junior-onderzoekers met dit ambitieuze intergenerationele project van start gaan. "Bij één op de twee à drie mensen met depressieve en angstklachten blijkt emotionele verwaarlozing en het ontbreken van emotionele steun in de kindertijd een factor van betekenis te zijn. Bij deze mensen zijn de klachten ernstiger, komt suicidaliteit vaker voor, net als comorbiditeit (het samen optreden van verschillende klachten/stoornissen, red.). Dat blijkt uit retrospectief onderzoek van ons zelf en dat van anderen onder volwassenen."

VENI
VIDI
VICI

01010111001001110101010110
010101110010011101010101
01010111001001110101010101
0101010110101011110011001

Hier en nu

Dat soort onderzoek heeft altijd zekere beperkingen omdat het berust op de herinnering van mensen die achteraf terugkijken op hun kindertijd, terwijl het menselijk geheugen allesbehalve objectief en accuraat is. Daarom kijken Elzinga en haar onderzoekers in dit project naar interacties tussen ouders en depressieve jongeren in het hier en nu en hoe ze elkaar beïnvloeden. "Naast dat wij deze interacties nauwkeurig observeren, houden ouders en kinderen ook een elektronisch dagboek bij om inzicht te krijgen in de interacties in het dagelijks leven en doen we hersenonderzoek."

Het merendeel doorbreekt vicieuze cirkel

Behalve angst, depressie, Complexe Post Traumatische Stress Stoornis (CPTSS), Dissociatieve Stoornissen en andere psychische klachten of stoornissen, kan een verleden van mishandeling in bepaalde gevallen ook leiden tot herhaling van het probleem, waarbij het verwaarloosde of mishandelde kind op latere leeftijd een verwaarlozende of mishandelende ouder wordt. Een onderwerp dat nogal wat stof doet opwaaien.

*De onderzoeksgegevens worden nogal eens verkeerd gelezen en geïnterpreteerd. **Het merendeel van de slachtoffers van kindermishandeling doorbreekt de vicieuze cirkel en gaat hun kinderen niet mishandelen, misbruiken of verwaarlozen.***

“Daarom is het juist zo belangrijk om er onderzoek naar te doen”, benadrukt Elzinga. Het merendeel lukt het om die vicieuze cirkel te doorbreken. Interessant is dus: welke factoren bepalen of je doorgeeft wat je als kind is aangedaan? Daar kunnen we wat mee in preventie en behandeling.”

Drie generatiestudie

Om daar een vinger achter te krijgen heeft Elzinga met een aantal Leidse collega's een drie-generatiestudie opgezet. “We beginnen bij volwassenen die zelf aangaven als kind bekend te zijn geweest met emotionele mishandeling of verwaarlozing. Vervolgens nodigen we ook hun ouders en hun kinderen uit, maar ook broers, zussen en hun kinderen. Zo hebben we bijna 400 mensen naar Leiden kunnen halen. We kijken bijvoorbeeld of de verschillen in het brein van mensen met een geschiedenis van mishandeling of verwaarlozing ook weer samenhangen met mishandelend gedrag van ouders. Geef je door wat je als kind hebt geleerd en welke gebieden in het brein spelen hierbij een rol? Wat zijn de verschillen tussen mensen met een geschiedenis van mishandeling die dit weten te doorbreken en voor wie dit niet geldt? Die analyses zijn super complex.”

Verandering in het brein

De Leidse hoogleraar zal op 11 oktober 2017 inzicht geven in de resultaten van dit onderzoek tot dan toe. “We zien duidelijke veranderingen in het brein. Chronische mishandeling of verwaarlozing in de kindertijd heeft invloed op hoe het brein is geprogrammeerd.” Het systeem om stress te hanteren raakt duurzaam ontregeld. Dat is bijvoorbeeld te zien aan veranderde reactiviteit van de amygdala, die een rol speelt bij het gewaar worden van dreiging. Het laat ook sporen na in de prefrontale cortex die een rol speelt bij het reguleren van emoties. “Dit onderzoek suggereert dat deze mensen

extra gevoelig zijn voor sociale dreiging en uitsluiting en afwijzing. Ze reageren veel sterker op gezichten met een dreigende uitdrukking.”

Het herkennen van specifieke gezichtsuitdrukkingen kan ook weer een rol spelen bij mishandeling en verwaarlozing. “Het niet herkennen van emoties van angst en boosheid blijken juist weer risicofactoren te zijn om mishandeling door te geven”, weet Elzinga inmiddels. Dus is er meer onderzoek nodig. “Krijg je zicht op de risicofactoren, dan kun je mensen helpen om verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag. Onderzoek als dit is van extreem belang om niet te blijven steken in zwart-wit denken in termen van daders en slachtoffers.”

Bernet Elzinga is werkzaam als hoogleraar ‘*Stress-gerelateerde Psychopathologie*’ aan de sectie Klinische Psychologie aan de Universiteit Leiden.

Lezen

Spinhoven, P., Eldina B.M., Van Hemert A.M., de Rooij M., & Penninx B.W. (2016) Childhood maltreatment, maladaptive personality types and level and course of psychological distress: A six-year longitudinal study. *Journal of Affective Disorders* 191, 100-108.

Schie, Ch., van Harmelen, A., Hauber, K., Boon, A., Crone. E., & Elzinga, B.M. (2017). The neural correlates of childhood maltreatment and the ability to understand mental states of others. *European Journal of Psychotraumatology*, 8 (1).

Van Harmelen, A.L., Hauber, K., Gunther Moor, B., Spinhoven, P., Boon, A.E., Crone, E.A., & Elzinga, B.M. (2014). Childhood emotional maltreatment severity is associated with dorsal medial prefrontal cortex responsivity to social exclusion in young adults. *PLoS One*, 8;9(1).

Van Harmelen, A.L., van Tol, M.J., Demenescu L.R., van der Wee N.J.A., Veltman D.J., Aleman, A., Spinhoven, P., Penninx, B.W.J.H. & Elzinga, B.M (2013). Enhanced Amygdala reactivity during processing of emotional faces in individuals reporting childhood emotional maltreatment. *Social Cognitive and Affective Neuroscience* 8, 362-369.

Het herkennen en behandelen van de schadelijke gevolgen van het 'onzichtbaar zijn'

Maak kennis met Dolores Mosquera. Vertaling Dr. Sonja Leferink.

Om het lustrumcongres extra cachet te geven, heeft CELEVT-directeur en organisator Martijne Rensen de gerenommeerde Spaanse psycholoog/psychotherapeut en onderzoeker Dolores Mosquera als hoofdspreker uitgenodigd.

Dolores Mosquera is als psycholoog en psychotherapeut gespecialiseerd in complex trauma, persoonlijkheidsstoornissen en dissociatie. Ze is leidt het Studiecentrum voor Trauma en Persoonlijkheidsstoornissen (INTRA-TP) in A Coruña, Spanje, waarvan drie klinieken deel uitmaken. Ze is betrokken bij twee programma's voor de aanpak van huiselijk geweld, met respectievelijk een focus op vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld en op mannen met gewelddadig gedrag. Daarnaast is ze lid van het Spaanse nationale ondersteuningsnetwerk voor slachtoffers van terrorisme en ze werkt samen met andere slachtofferhulporganisaties. Mosquera is een veelgevraagde docent en spreker voor (inter)nationale workshops, seminars en lezingen. Ze geldt als expert op het gebied van persoonlijkheidsstoornissen, complex trauma en dissociatie en heeft hierover verschillende boeken en artikelen gepubliceerd. Ze is als docent aan verschillende universiteiten verbonden en tevens supervisor in de postacademische opleiding voor klinisch psychologen.

Grotere bedreiging

Het ontbreken van affectieve interactie en wederzijdse afhankelijkheid in de vroege kinderjaren tussen het jonge kind en de verzorgende(n) wordt als een grotere bedreiging voor het ontwikkelen van een stabiele en gezonde persoonlijkheid gezien dan daadwerkelijk fysieke dreiging of levensgevaar.

het verborgen trauma van emotionele verwaarlozing leidt tot het deactiveren van de normale respons op hechtingssignalen in reactie op het onvermogen van de verzorger om affectieve disregulatie te moduleren (Schuder & Lyons-Ruth, 2004).

Bron: jpekker.nl

Basale vaardigheden

Kinderen die leren automatische responsen te deactiveren, ontwikkelen geen basale vaardigheden als co-regulatie, emotionele regulatie en zelfzorg. In sommige gezinssituaties is het hebben en uiten van bepaalde (affectieve) behoeften levensgevaarlijk.

Om te overleven moeten kinderen zich aanpassen door hun emoties en basale behoeften te leren negeren en dat maakt dat ze zich onzichtbaar en genegeerd voelen. Dit heeft grote invloed op het kind en de toekomstige volwassene. Mosquera zal met behulp van een aantal cases en videofragmenten verschillende praktische tools laten zien om de effecten van vroege hechtingsstoornissen, emotionele verwaarlozing en 'onzichtbaar zijn' te behandelen. Met deze tools kan de behandelaar vermijdende cliënten helpen om op een veilige manier weer in contact te komen met hun emoties.

Lezen

Mosquera, D., Gonzales, A., Van der Hart, O. (2012), Borderline personality disorder, childhood trauma and structural dissociation of the personality, *Persona*, 44-73.

Liotti, G. (2004), Trauma, dissociation and disorganized attachment; three strands of a single braid; *Psychotherapy Theory Research and Practice Training*, 41: 472- 486.

Schore, A. (2003a), *Affect dysregulation and disorders of the self*, New York, Norton.

Schore, A. (2003b), *Affect regulation and repair of the self*, New York, Norton.

De behandeling van dissociatieve persoonlijkheidsstoornissen met nadruk op de effecten van emotionele verwaarlozing en mishandeling.

Maak kennis met Dolores Mosquera. Vertaling Dr. Sonja Leferink.

Vermijden en wantrouwen

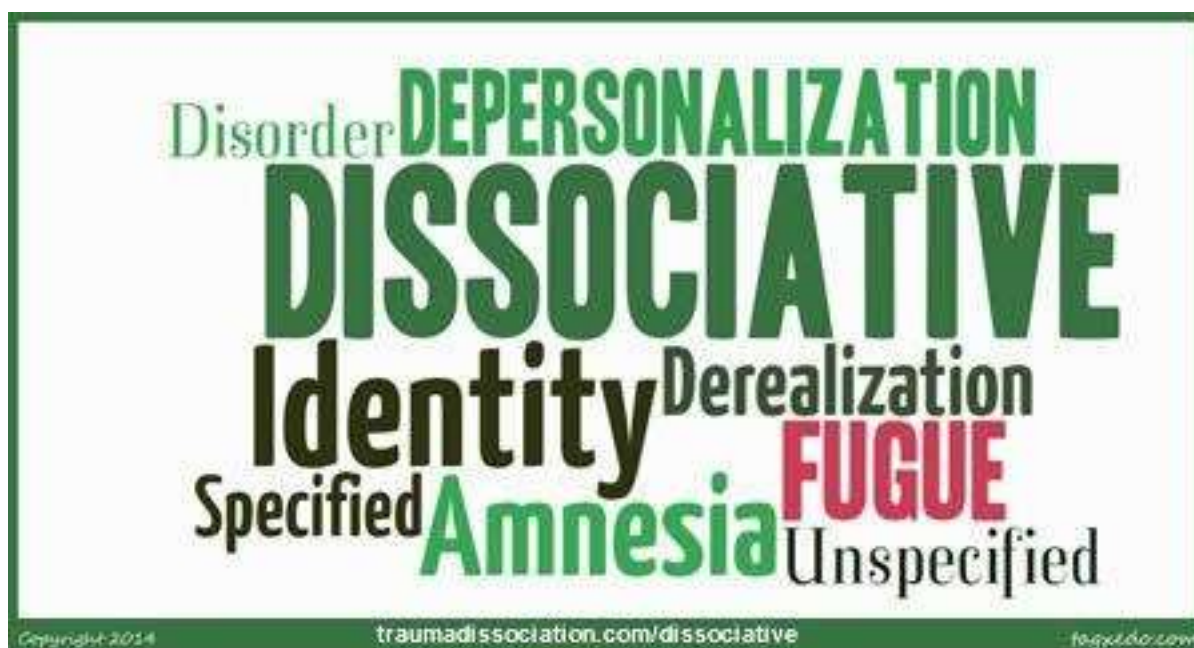
Vermijding en wantrouwen vormen een grote hindernis bij de behandeling van cliënten met complex trauma en dissociatieve stoornissen. Dat gebrek aan vertrouwen is moeilijk te overbruggen waar het gaat om volwassenen die als kind ernstige vormen van emotionele verwaarlozing en mishandeling hebben ondergaan. Het effect van emotionele mishandeling, dat tot uitdrukking komt in gevoelens van ongewenst zijn en de ander slechts tot last te zijn, laten diepe sporen na in het kind en de toekomstige volwassene.

Veel slachtoffers van emotionele verwaarlozing en mishandeling leren hun gevoelens en behoeften te negeren. Als volwassenen blijven zij zichzelf door de ogen beschouwen van degenen die hen hebben verwaarloosd/mishandeld en zij hebben de neiging dit gedrag te herhalen. Als zij daar bovenop aan andere traumatische ervaringen worden blootgesteld, dan wordt hun problematiek nog complexer.

Gefragmenteerde persoonlijkheidsdelen

Een ander, veel voorkomend probleem is het interne conflict tussen de dissociatieve persoonlijkheid en de gefragmenteerde persoonlijkheidsdelen. Veel dissociatieve cliënten ervaren kritische en vijandige stemmen. Het interne conflict is soms zo groot dat de dissociatieve persoon niet langer in staat is een normaal gesprek te voeren.

Hoe de patiënt met de stemmen en persoonlijkheidsdelen omgaat, bepaalt voor een belangrijk deel dat interne conflict. Essentieel om de behandeling op een veilige manier te organiseren, is het begrijpen van de onderliggende dissociatie van de persoonlijkheid, zoals de functie en de betekenis van de verschillende stemmen en persoonlijkheidsdelen.

De gevallen dat het interne conflict van de dissociatieve patiënt leidt tot destructief gedrag jegens zichzelf en anderen, vragen om een vooruitstrevende aanpak. Om dit conflict te transformeren zijn dialoog, compassie en begrip essentieel.

EMDR-protocollen voor ernstige vormen van dissociatieve stoornissen

Aan de hand van videofragmenten zal Mosquera werkwijzen demonstreren hoe met het interne conflict en de traumatische ervaringen te werken. Deelnemers aan de workshop leren om nieuwe interventies te integreren in de verschillende fasen van de klinische behandeling van dissociatieve stoornissen. Meer specifiek gaat het om 'progressieve protocollen' als onderdeel van cognitieve gedragstherapie. Daarnaast worden EMDR-procedures voor ernstige vormen van dissociatieve stoornissen geïntroduceerd.

Lezen

20

Mosquera, D., Gonzales, A. (2012), *EMDR and Dissociation. The progressive Approach*, Amazon Books.

Mosquera, D., Gonzales, A., Van der Hart, O. (2012), Borderline personality disorder, childhood trauma and structural dissociation of the personality, *Persona*, 44-73.

Liotta, G. (2004), Trauma, dissociation and disorganized attachment; three strands of a single braid; *Psychotherapy Theory Research and Practice Training*, 41: 472- 486.

Ons brein wordt gevormd én geheeld in interactie.

Maak kennis met drs. Renate Geuzinge. Interviewer en schrijver Dr. Sonja Leferink.

Ons brein wordt gevormd én geheeld in interactie”, vat Renate Geuzinge de belangrijkste wetenschappelijke inzichten op het gebied van neuro, trauma en psychische gezondheid in één zin samen. Geuzinge, gz-psycholoog/psychotherapeut gespecialiseerd in jeugdtrauma, mag zich als een grondlegger van de Interpersoonlijke Neurobiologie (IPNB) in Nederland beschouwen.

Neuroplasticiteit

De focus van de Interpersoonlijke Neurobiologie (IPNB) is hoe menselijke interacties en het brein wederzijds op elkaar inspelen. Tot aan het begin van deze eeuw gold het brein vanaf een bepaalde leeftijd als onveranderlijk en bepalend voor menselijke interactie. Ervaringen worden opgeslagen en door het brein omgezet in bijvoorbeeld gedragspatronen gedachten en gevoelens. Maar uit onderzoek kwam meer en meer bewijs voor neuroplasticiteit naar voren: het brein behoudt levenslang het vermogen om nieuwe neurologische verbindingen te ontwikkelen. Ervaringen, waaronder interpersoonlijke interacties, kunnen deze verbindingen tot stand brengen.

Hele lijf

Geuzinge kwam met IPNB in aanraking toen ze in 2010 voor vier jaar naar Amerika vertrok om zich te verdiepen in de neurowetenschap (zie kader). “Behandel je vroegkinderlijk trauma, dan kun je er niet omheen: er verandert of beschadigt iets in het brein wanneer kinderen op vroege leeftijd ernstig worden getraumatiseerd. Dat beperkt zich niet tot de amygdala, maar gaat in het hele lijf zitten”, licht ze haar de oversteek toe.

Neuwetenschap bestudeert het zenuwstelsel in al zijn facetten: hoe komen allerlei processen (gedrag, cognitie, emotie) in de cellen en moleculen van het zenuwstelsel tot uitdrukking? In grote lijnen staan vijf vragen centraal: Hoe ontwikkelen de hersenen zich tot een volwassen staat? Hoe communiceren hersencellen met elkaar? Wat is het resultaat van verschillende verbindingen tussen de neuronen op het gedrag, zintuigen? Wat is de invloed van de ervaring op de verbindingen tussen hersencellen en hersengebieden? In wat verschillen de hersenen (en dus ook de

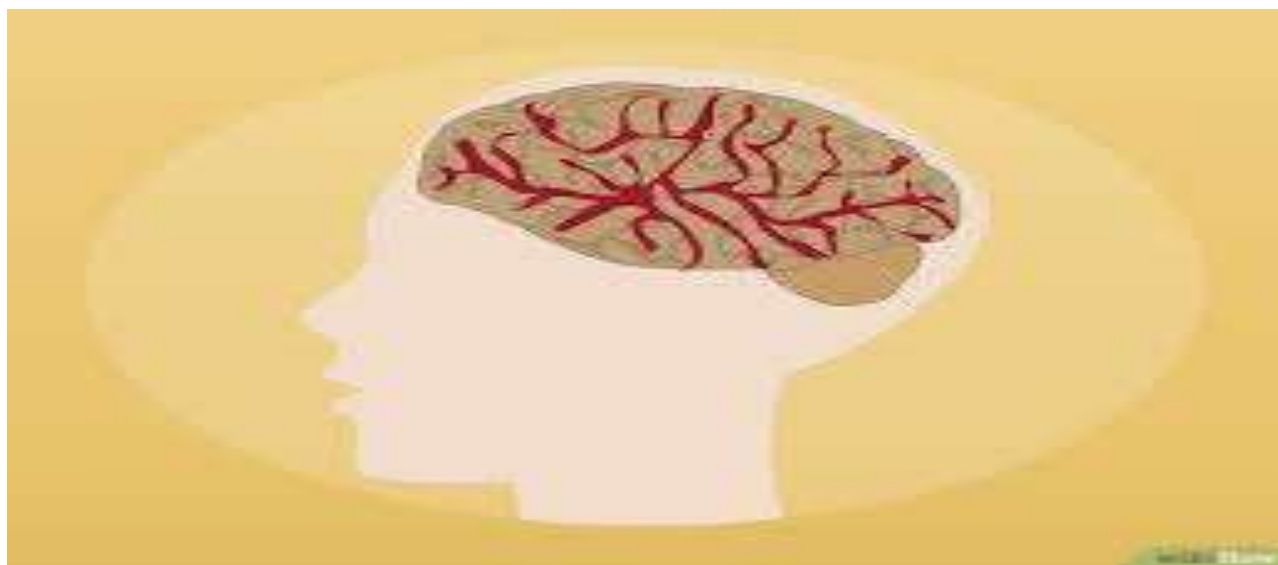
Nature en nurture

In Amerika kwam ze in contact met Dan Siegel, de geestelijk vader van de IPNB en ze besloot zich bij zijn studiegroep aan te sluiten. "Omdat neurobiologie alleen ook niet genoeg is. Wat er gebeurt tussen twee mensen en wat er gebeurt in het brein zijn twee verschillende disciplines en die moeten bij elkaar komen. Ik zit dus bepaald niet in de reductionistische hoek van Schwaab", grapt ze, "het is nature én nurture, dus dat debat kunnen we als afgesloten beschouwen."

Het brein is niet onveranderlijk

De essentie van IPNB kan in enkele kernwoorden worden samengevat: mentale gezondheid berust op een goede integratie van de verschillende gebieden in het brein. Sociale en

affectieve interactie en veilige hechting zijn van grote invloed op de ontwikkeling van het (kinder)brein. Gaat daar iets niet optimaal, dan laat dat sporen na in de architectuur van het brein en daarmee in het voelen, denken en doen van de persoon. Het goede nieuws is dat die architectuur niet onveranderlijk is (neuroplasticiteit) en gericht kan worden veranderd, bijvoorbeeld met behulp van therapie.

Verbindingen versterken

“Bij IPNB gaat het erom verbindingen in het brein aan te brengen of te versterken waardoor iemand bijvoorbeeld in staat is zijn emoties te reguleren”, verduidelijkt Geuzinge. “Bij vroegkinderlijk chronisch trauma zijn bepaalde verbindingen er nauwelijks en andere leiden tot ongewenste effecten door triggers. Doel is om verbindingen tussen boven- en benedenbrein te versterken om emoties te kunnen reguleren. Want die triggers zullen altijd blijven, maar je kunt wel leren je reacties te verminderen. Wanneer je iets ziet waardoor je getriggerd raakt, kun je jezelf kalmeren; je weet dat je er in het hier en nu niet bang voor hoeft te zijn.

Dat gaat met behulp van aangeleerde vaardigheden. Leren het impliciete en expliciete geheugen beter te verbinden: wat er nu gebeurt, is iets uit het verleden, ik kan nu rustig blijven. Onveilige hechting in de jeugd kan niet ongedaan worden gemaakt, maar je kunt wel nieuwe, gezonde ervaringen opdoen en zo nieuwe verbindingen aanmaken in je brein. Ervaren dat er mensen zijn die je kunt vertrouwen. Die ervaringen leggen gewicht in de andere schaal.”

Boek

Terug in Nederland merkte Geuzinge dat de inzichten uit de neurowetenschappen en IPNB nog maar mondjesmaat in de gzz-wereld waren doorgedrongen. Vanuit de cursisten van het instituut voor interpersoonlijke neurobiologie was er ook behoefte aan Nederlandstalige, toegankelijke informatie met praktische neurobiologische inzichten voor de behandeling van traumatische gehechtheidsrelaties. Toen Marijke Baljon (die ook een workshop op het CELEVT-congres geeft) dan ook vroeg om samen met enkele collega's een boek te schrijven over de behandeling van vroegkinderlijke traumatisering, greep ze dat met beide handen aan. Het resultaat verschijnt in oktober bij uitgeverij Boom, en is tijdens het congres verkrijgbaar.

Frisse moed

Waarom zouden deelnemers zich op 11 oktober 2017 zeker voor haar workshop moeten inschrijven? “Er zijn veel goede workshops en deelnemers moeten zelf kiezen welke ze aanspreekt”, wil ze eerst gezegd hebben. “Met mijn workshop wil ik bereiken dat je het weer leuk gaat vinden om met deze groep cliënten te werken. Loskomt van de machteloosheid omdat je niet weet wat je moet doen. Want mensen met traumatisch gehechtheidsrelaties vormen een ingewikkelde doelgroep. Als therapeut kun je zelf getraumatiseerd raken als mensen bijvoorbeeld steeds weer in de herbeleving schieten. Je wilt ten slotte zinvol bezig zijn, samen met de cliënt iets bereiken. Mijn workshop helpt je om de volgende dag met frisse moed aan de slag te gaan. Het maakt me zo blij als deelnemers me laten weten:

ik heb het de volgende dag gelijk toegepast en het werkt!!”, zegt ze met een aanstekelijk enthousiasme in haar stem.

Handvatten

“Ook als je al heel ervaren bent, is neurowetenschap een lastige materie. IPNB helpt om je focus scherp te maken. Als traumabehandelaar moet je enorm creatief zijn. Je haalt van alles uit de kast en kijkt wat er gebeurt. Met de handvatten die ik meegeef, kun je gericht kiezen en weet je ook waarom iets werkt. Het lukt mij om die hele ingewikkelde materie toegankelijk te maken zonder de betekenis ervan te reduceren. Je moet daarnaast wat je doet ook kunnen uitleggen aan de cliënt want therapie is een gezamenlijk proces. En dat veronderstelt dat je het zelf heel goed begrijpt. Ach, en door het lesgeven in interpersoonlijke neurobiologie, en de vragen die ik van cursisten krijg, heb ik zelf weer zo veel bijgeleerd.”

25

Trauma Academie

Het blijft niet bij een workshop op het lustrumcongres van CELEVT. Geuzinge heeft zich ook als docent aan de Trauma Academie verbonden. “Er is zo’n tekort aan expertise. Het is goed dat STRAKX de aandacht op de lange wachtlijsten vestigt en het feit dat mensen niet goed worden behandeld, maar,” zo wil ze een nuance aanbrengen, “we moeten ons realiseren dat heel veel behandelaars echt het goede proberen te doen. Er is alleen daarnaast nog zo veel gebrek aan kennis over vroegkinderlijke traumatisering. Mensen komen bijvoorbeeld ook niet gemakkelijk naar buiten met zware jeugdtrauma’s. Het is niet een moedwillig verzwijgen, maar mensen dichtbij laten komen en openheid geven over wat er vroeger is gebeurd kan heel bedreigend zijn voor het innerlijk. Het kan zo jaren duren voordat voor hulpverleners duidelijk wordt dat iemand ernstig getraumatiseerd is. We hebben daarom beter onderwijs nodig, zodat hulpverleners bijvoorbeeld betere diagnostiek kunnen doen. Weten welke vragen je moet stellen en snappen hoe het is voor iemand om te leven met traumatische herinneringen. Ik heb zelf de hele wereld moeten overreizen om les te krijgen van mensen met expertise in vroegkinderlijke traumatisering. Gelukkig hebben we nu een Trauma

Academie hier in Nederland met goede en ervaren hulpverleners en docenten. Ik vind het ontzettend inspirerend om daarbij betrokken te zijn.”

Renate Geuzinge is GZ-psycholoog/psychotherapeut gespecialiseerd in vroegkinderlijke chronische traumatisering en oprichter van het Instituut voor Interpersoonlijke Neurobiologie (IPNB), promovendus aan de Universiteit voor Humanistiek.

Lezen:

Geuzinge, R. (2016) Specifieke verandering in het brein door de niet-specifieke factoren van de psychotherapeutische relatie. Een overzicht vanuit een interpersoonlijk neurobiologisch perspectief. Tijdschrift Clientgerichte Psychotherapie. 52-1 p. 34-48.

Baljon, M., Geuzinge, R., (2017); Echo's van trauma, Amsterdam, Boom uitgevers.

BOEKEN

Foto: etch.

Boek: Trauma en persoonlijkheidsproblematiek

Een nieuw boek over de relatie tussen vroegkinderlijke traumatisering en persoonlijkheidsproblematiek door Martijn Stöfseel en Trudy Mooren.

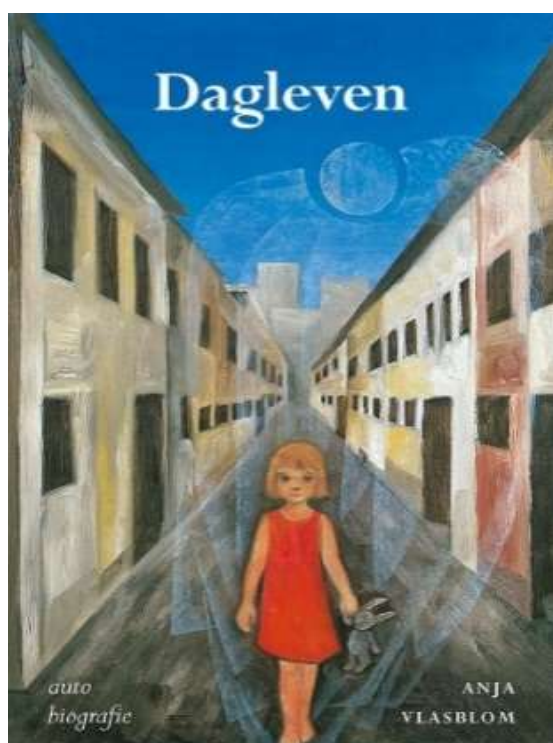
Begin dit jaar is het boek 'Trauma en Persoonlijkheidsproblematiek' verschenen bij de uitgever BSL. De auteurs zijn Martijn Stöfseel en Trudy Mooren. Beiden hebben hun sporen verdiend in de behandeling van ernstig trauma, zoals ook al bleek uit hun gezamenlijke eerste boek 'Complex trauma'. Martijn Stöfseel heeft jarenlang gewerkt bij het SinaiCentrum en Trudy Mooren werkt bij Centrum 45 en is verbonden aan de Universiteit van Utrecht. In dit nieuwe boek leggen zij de verbinding tussen trauma in de jeugd, oftewel vroegkinderlijke traumatisering, en persoonlijkheidsproblematiek. Deze verbinding is eigenlijk zeer logisch, maar vreemd genoeg weinig systematisch onderzocht. In de literatuur en de klinische praktijk zijn dit namelijk grotendeels gescheiden velden. Dit boek wil deze kloof overbruggen door kennis en klinische ervaring op deze terreinen te integreren. Het biedt een overzicht over de theoretische achtergronden, de therapeutische methoden en geeft concrete praktische handvatten om cliënten die last hebben van trauma- en persoonlijkheidsproblematiek goed te kunnen behandelen. Hierbij wordt uitgegaan van de nieuwste inzichten uit de DSM-5.

Dit boek behandelt trauma in relatie tot persoonlijkheidsproblemen. Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan: de samenhang tussen vroegkinderlijke traumatisering en de ontwikkeling van een persoonlijkheidsstoornis aan de hand van verschillende theoretische modellen. We benadrukken daarbij het belang om overzicht te krijgen over deze complexe behandelingen; door goede diagnostiek, het vaststellen van de samenhang tussen de symptomatologie en de levensgeschiedenis van de patiënt en een werkbare therapeutische relatie. De stappen die nodig zijn om te komen tot een casusconceptualisatie en behandelplan worden duidelijk beschreven. Aan de hand van de 'interventiecirkel' worden *evidence based* behandeltechnieken besproken. Tot slot wordt in het laatste deel ingegaan op de gevolgen van trauma- en persoonlijkheidsproblematiek voor de sociale omgeving van de cliënt. Belangrijk hierbij is hoe de behandelaar zo goed mogelijk met reacties van de sociale omgeving kan omgaan en wat daarbij de valkuilen zijn. Dit boek is bij uitstek geschikt voor psychologen, psychotherapeuten en psychiaters (en zij die daartoe in opleiding zijn) die werken of gaan werken met mensen met complex trauma, vroegkinderlijke traumatisering en persoonlijkheidsproblematiek.

Boek: Dagleven

'Dagleven' is de titel van het autobiografisch verhaal van Anja Vlasblom dat in het teken staat van psychisch misbruik. Veel is er bekend over seksueel en fysiek geweld maar met haar boek wil ik zij de lezer de ogen openen voor de impact van psychisch misbruik.

Terugkijkend op mijn kinderjaren herinner ik mij een fijne kleutertijd. Dit was de periode waarin mijn poppenliefde geen grenzen kende en ik zeker wist dat ik later heel veel kinderen zou krijgen. In de derde klas van de lagere school ging het mis. Steeds vaker trof ik, na schooltijd, mijn moeder huilend aan. Wat doe je als meisje van zeven jaar oud? Je wilt je moeder troosten, je wilt erachter komen wat er aan de hand is. Mijn vraag: 'Waarom huil je mama?' wilde ze na veel aandringen beantwoorden maar niet voordat ik haar beloofde het nooit aan iemand te vertellen. Met mijn hele hart beloofde ik dit. Ze vervolgt: 'Je vader, hij heeft iets vreselijks gedaan, iets dat zo erg is dat als je het zou weten je hele leven kapot zou zijn.'

Terwijl ik op mijn moeders schoot zit, overvalt mij een grote angst. In mijn huis woont dus iemand die iets heel ergs gedaan heeft. 'Wat heeft hij gedaan?' roep ik uit, maar mijn moeder valt stil en zegt dat het te vreselijk is om te vertellen. Ondanks mijn dagelijkse 'Wat heeft hij gedaan?' -vragen blijft het ijselijk stil, er komt geen antwoord. Hyperalert en bang ben ik, 's avonds in slaap vallen is een ramp, hij kan zomaar binnenlopen en ...

Angstige kinderjaren volgen. Steeds vaker zijn op klaarlichte dag de overgordijnen dicht. Mijn moeder zegt dat het te maken heeft met mijn vader. De onveiligheid, de verantwoordelijkheid die ik voel mijn moeder gelukkig te maken, de taak mijn vader goed in de gaten houden, ze beheersen mijn leven. Wat is mijn leven abnormaal en wat is het erg dat ik er met niemand over kan spreken. Het voelt alsof ik een heel grote wond heb, die niemand kan zien.

In mijn tienerjaren neem ik het besluit om dit absurde leven te begraven. Ik wil leven, normaal leven, het mag er niet meer zijn. Helaas blijkt dit niet de oplossing. Er komen vreemde gedachten, obsessieve dwanggedachten die agressief van inhoud zijn. Al mijn energie moet ik inzetten om hier de controle over te houden. Ik ben bang dat ik gek word. Wat de situatie verergert is de uitspraak van mijn moeder die, bij onenigheid met haar, zegt dat ik precies mijn vader ben. Zou het, denk ik.

Veertig jaar later: Door de jaren heen blijven de triggers opschieten als onkruid in de tuin. Vooral vakantietijd, kersttijd, kapper- en tandartsafspraken zijn heftige perioden waarin ik alle zeilen bij moet zetten om in het 'NU' te blijven. Mijn triggers nemen mij, als door een krachtige stofzuigerslang, mee naar het 'TOEN.' Relaties, intimiteit aangaan durf ik haast niet aan, hoewel afstand eenzaam voelt verkies ik dit toch boven nabijheid omdat het daarbij behorende gevoel, gewurgd te worden, niet te verdragen is. Mijn zoektocht, de hulp die ik heb gehad kan ik onmogelijk hier beschrijven maar ... daar heb ik mijn boek voor geschreven. Rest mij te zeggen dat ik enorm dankbaar ben dat CELEVT een Trauma Academie heeft opgericht. De urgentie hiervan is met geen pen te beschrijven!

Boek: verder na narcistische mishandeling

Iris Koops is ervaringsdeskundige en was manager en coach. Zij heeft zich volledig gespecialiseerd in de gevolgen van narcistische mishandeling en de weg naar herstel. In 2013 richtte zij *Het Verdwenen Zelf* op, een organisatie met een uitgebreid aanbod voor zowel slachtoffers als professionals. In 2017 verscheen haar tweede boek: verder na narcistische mishandeling.

Herstellen van narcistische mishandeling

werkboek

Iris Koops

Narcistische mishandeling is nog een relatief onbekend. Mensen met een onbehandelde persoonlijkheidsstoornis als narcisme en psychopathie hebben echter veel impact op hun omgeving. De mensen die een intensieve relatie hebben (gehad) met een narcist of psychopaat, hebben vaak diverse ernstige symptomen. De oorzaak hierachter wordt in de hulpverlening meestal niet herkend, waardoor adequate hulp uitblijft.

Het werkboek "Herstellen van narcistische mishandeling" gaat in op hoe narcistische mishandeling werkt en hoe je je uit een dergelijke relatie kunt onttrekken en van de effecten kunt herstellen.

De eerste stap bij het herstellen is deze vorm van mishandeling begrijpen. De volgende stap, die misschien nog wel belangrijker is, is snappen welk effect die mishandeling heeft gehad op je systeem. De symptomen die het heeft veroorzaakt. In het vervolgboek "Je leven in eigen hand - Verder na narcistische mishandeling" gaat Iris dieper in op hoe trauma en dissociatie werken en hoe je hiermee om kunt gaan. Ook worden de verschillende terreinen waar narcistische mishandeling voorkomt behandeld. Aan dit boek hebben diverse professionals meegewerkt. In beide boeken vertellen ervaringsdeskundigen over hun ervaringen en hoe zij hun weg naar herstel hebben gevonden.

AGENDA

September 2017

22 september 2017. Masterclass voor mensen met jeugdtrauma's en hun naasten.

Thema: 'Dissociatie: Omgaan met delen van de persoonlijkheid in de stabilisatiefase en bij traumaverwerking. En: Geleide synthese van traumatische herinneringen: het praktisch werken met verbeeldingskracht in de fase van traumaverwerking. Dr. Suzette Boon en Prof. Dr. Onno van der Hart.

Oktober 2017

11 oktober 2017. Vijfde Landelijk CELEVT Congres. Thema: 'Cognities, Emoties en Re-enactments. Integrale Traumabehandeling van de gevolgen van vroegkinderlijke emotionele mishandeling en verwaarlozing bij volwassenen'. Met Dolores Mosquera, Anton Hafkenscheid, Bernet Elzinga, 4 plenaire lezingen, 11 workshops.

35

Januari 2018

12 en 29 januari en 9 februari 2018. Basiskennis Vroegkinderlijke Chronische Traumatisering (VCT) signalering, screening en stabilisatiebegeleiding. Dag 1 en 2. Integraal signaleren, gevalideerd screenen en eerste stabilisatie. Met Renate Geuzinge. Voor iedereen die zijn of haar kennis wil vergroten.

16 Januari en 18 februari 2018. Masterclass voor (interim en verander) managers, beleidsmakers en bestuurders en belangstellende professionals die ervaring hebben met organisatieverandering, belangstelling hebben voor de toepassing van het psychodynamisch begrippenkader binnen organisaties en zich daar verder in willen verdiepen. Thema: 'Trauma, survival en herstel. Psychodynamica en organisatieverandering'. Met Anton Hafkenscheid, Angeline Donk en Martijne Rensen.

Maart 2018

9 maart 2018. Start eerste 1-jarige postacademische nascholing voor psychiaters, klinische psychologen, psychotherapeuten en gz-psychologen en zij die daarvoor in opleiding zijn. Diagnostiek en behandeling van volwassenen met een voorgeschiedenis van Vroegkinderlijke Chronische Traumatisering (VCT) en onder andere klachten en symptomen van Complexe Post Traumatische Stress Stoornis en complexe Dissociatieve Stoornissen.

16 maart 2018. Vijfde landelijk HART College Symposium voor mensen met jeugdtrauma's en hun naasten. Thema: 'Herstel van vroege emotionele verwaarlozing en mishandeling: het kan! Hechten, gevoel van eigenwaarde en persoonlijke relaties'. Met Bea Hardon, Renate Geuzinge, Ted Kloosterboer, Martijne Rensen en Mia Scheffers.

36

Juni 2018

1 juni 2018. Masterclass voor GGZ-professionals en overige belangstellenden. Drs. Martijn Stöf sel naar aanleiding van de publicatie van 'Stöf sel, M., Mooren, T. (2017); Trauma en Persoonlijkheidsproblematiek; Bohn Stafleu van Loghum'. Publicatie van de Masterclass is september 2017.

15 juni 2018. TIP Conferentie Trauma Informed Practice voor GGZ-professionals. Thema: '1 + 1 = 4 Vroege jeugdtrauma's [ACE's] + ernstige psychische stoornissen in de volwassenheid = zelfdoding, suïcidaal gedrag en suïcide persistentie'. Met Ronny Bruffaerts, Wilma Boevink,

September 2018

28 en 29 september. Start Vierdaagse Vervolgcurcus Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) bij Volwassenen. Sjef Berendsen en Tilly Koolstra.

Oktober 2018

10 oktober 2018. Zesde Landelijke CELEVT Congres. Thema 'Vroegkinderlijke Chronische Traumatisering en psychische stoornissen in de volwassenheid; de verwevenheid met gedesorganiseerde hechting [werktitel]'.

Opleidingslocatie

Opleidingslocatie:

Gebouw NEST Laan van Kronenburg 14 1183 AS Amstelveen

De locatie is goed bereikbaar per Openbaar Vervoer www.9292.nl en per auto www.googlemaps.nl en per auto.

Gratis ruime parkeergelegenheid. Goed toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

Informatie en overleg

Contact

Mevr. Drs. G.M. (Martijne) Rensen, directeur CELEVT, programma-manager Trauma Academie. Tel. 020 – 364 26 39 Of 06 46 19 07 36. Mail. m.rensen@celevt.nl.

Postadres

CELEVT Vorselaarstraat 30 1066 NN Amsterdam.

Website en email

Web: www.celevt.nl/trauma-academie.nl Mail: info@celevt.nl

39

24/7 online

Bezoek onze website voor nieuwe ontwikkelingen www.celevt.nl

Infodesk cursusadvies

Voor advies of vragen over onze opleidingsactiviteiten kunt u bellen op telefoonnummer 020-364 26 39. Indien u uw naam en telefoonnummer insprekt, bellen wij u zo spoedig mogelijk terug.

LinkedIn

Via LinkedIn wisselen wij kennis uit over actuele ontwikkelingen rond Vroegkinderlijke Chronische Traumatisering, de late effecten, diagnostiek, behandeling en herstel. Sluit u aan! CELEVT – openbaar <https://www.linkedin.com/groups/4809068> STRAKX - voor (BIG-geregistreerde) professionals <https://www.linkedin.com/groups/8571828>

